עתיקות 86, התשע״ו

ממצאים ארכיאוזואולוגיים מהתקופה העבאסית ברחוב דני מס, רמלה

משה שדה

בחפירה ברחוב דני מס ברמלה (ר׳ שמואלי, כרך זה) נחשפו ממצאים ארכיאוזואולוגיים מהתקופה העבאסית. בממצא עצמות בעלי חיים מן המשק המבוית (טבלות 1–3): צאן (*Ovis aries/Capra hircus*), בקר (*Bos taurus*), גמל חד־דבשתי (*Camelus dromedarius*), חתול הבית (*Felis domestica*), חזיר הבית (*Sus scrofa*) ותרנגול הבית (*Gallus gallus domestica*). מן הבר נמצאו חוליה אחת של כריש (*Selachii*) וצדף של רכיכה ימית, דר הפנינה (*Peria occa*).

טבלה 1. התפלגות עצמות בעלי החיים המבויתים
Table 1. Domesticated Animal Bones

מין Species / עצמות Bones	צאן *Ovis aries/ Capra hircus*	בקר *Bos taurus*	גמל חד־דבשתי *Camelus dromedarius*	חתול הבית *Felis domestica*	חזיר הבית *Sus scrofa*	תרנגול הבית *Gallus gallus domestica*	ס״ה Total
קרן Horn core	1						1
גולגולת Cranium	4	1					5
שמורת העין Orbit	2						2
לסת עליונה Maxilla	5						5
לסת תחתונה Mandibula	23	3	1				27
שן טוחנת Molar	58	4					62
שן טרום טוחנת Premolar	42	5					47
שכמה Scapula	12	1					13
זרוע Humerus	15	3		1		1	20
אמה גדולה Radius	7	1					8
עצם בית החזה Sternum						1	1
אמה קטנה Ulna	2					1	3
שרש כף קדמית Metacarpus					1		1
אגן ירכיים Pelvis	11	2				1	14
ירך Femur	12	2				2	16
שוק Tibia	7	2				1	10
שרש כף אחורית Metatarsus	1						1
גף לא מזוהה Metapod	35	5	1			1	42
עקב Calcaneus	1						1
פיסת שרש כף אחורית Os centrotarsus	1						1
קרסול Astragalus	1						1
פרק אצבע ראשון Phalanx I	5	1	2				8

טבלה 1. (המשך)
Table 1. (cont.)

מין Species / עצמות Bones	צאן *Ovis aries/ Capra hircus*	בקר *Bos taurus*	גמל חד־דבשתי *Camelus dromedarius*	חתול הבית *Felis domestica*	חזיר הבית *Sus scrofa*	תרנגול הבית *Gallus gallus domestica*	ס״ה Total
חוליה Vertebra	5						5
חוליית גב עליון Vertebra thoracic	2	2					4
חוליית גב תחתון Vertebra lumbar	10	1					11
חוליית זנב Vertebra coccys	1						1
צלע Costa	40	3					43
ס״ה Total	303	36	4	1	1	8	353
%	85.83	10.19	1.13	0.29	0.29	2.27	100.00

טבלה 2. השמאל (L) והימין (R) העליון (P) והתחתון (D) בעצמות בעלי החיים המבויתים
Table 2. Left and Right, Top and Bottom in the Domesticated Animals

מין Species / עצמות Bones		צאן *Ovis aries/ Capra hircus*		בקר *Bos taurus*		חזיר הבית *Sus scrofa*		חתול הבית *Felis domestica*		תרנגול הבית *Gallus gallus domestica*	
		L	R	L	R	L	R	L	R	L	R
זרוע Humerus	P	1									1
	D	3 9		2 1					1		1
אמה גדולה Radius	P	1 2		1							
	D	1									
אמה קטנה Ulna	P	1 1									1
	D										1
שרש כף קדמית Metacarpus	P					1					
	D					1					
ירך Femur	P	2 3		2							1
	D	1 5									1
שוק Tibia	P	2 1		1							1
	D	1 2		1							
קרסול Astragalus		1									
עקב Calcaneus		1									
שרש כף אחורית Metatarsus	P	1									

D = Distal; P = Proximal

טבלה 3. מספר הפרטים המינימלי של בעלי החיים המבויתים
Table 3. Minimum Number of Individnals in the Domesticated Animals

ס״ה Total	תרנגול הבית *Gallus gallus domestica*	חתול הבית *Felis domestica*	חזיר הבית *Sus scrofa*	גמל חד־דבשתי *Camelus dromedarius*	בקר *Bos taurus*	צאן *Ovis aries/ Capra hircus*	מין Species / עצמות Bones
15	1	1	1	1	2	9	מס׳ פרטים No. of Individuals
100.00	6.67	6.67	6.67	6.67	13.32	60.00	%

טבלה 4. מספר הפרטים המינימליים של בעלי החיים המבויתים מחפירות שמואלי וקלטר
Table 4. Minimum Number of Individnals in the Domesticated Animals from Shmueli and Kletter's Excavations

ס״ה Total	תרנגול הבית *Gallus gallus domestica*	חתול הבית *Felis domestica*	כלב הבית *Canis familiaris*	חמור הבית *Equus asinus*	סוס *Equus caballus*	חזיר הבית *Sus scrofa*	גמל חד־דבשתי *Camelus dromedarius*	בקר *Bos taurus*	צאן *Ovis aries/ Capra hircus*	מין Species	
15	1	1				1	1	2	9	מס׳ N	חפירת שמואלי (כרך זה) Shmueli, this volume
100.00	6.67	6.67				6.67	6.67	13.32	60.00	%	
13	3		1	1	1		1	1	5	מס׳ N	חפירת קלטר Kletter 2005
100.00	23.07		7.694	7.694	7.694		7.694	7.694	38.46	%	

הנתונים מצביעים על כך שהצאן הוא הענף השולט במשק החי (60%), ואילו הבקר הוא ענף משני (13.32%). עצמות החזיר במכלול מלמדות על קיומה של אוכלוסייה נוצרית בעיר המוסלמית, שכן החזיר אסור לגידול ולמאכל בקרב המוסלמים והיהודים.

באתר מהתקופה האסלאמית הקדומה שחפר קלטר בפארק עופר ברמלה (Kletter 2005) נמצאו נתונים ארכיאוזואולוגיים אחרים (Sade 2005). טבלה 4 משווה בין מספר הפרטים המינימלי בשתי החפירות, וממנה עולה כי בשתיהן ענף הצאן הוא הענף הראשי. ההבדל הבולט הוא העדרם של חזיר הבית וחתול הבית מחפירת קלטר. כמו כן, בחפירתו של קלטר מצויים סוס, חמור הבית וכלב הבית החסרים בחפירת שמואלי. החפירות מצביעות על התנהגות אחרת של משק החי המבוית באזורים שונים ברמלה בתקופה האסלאמית הקדומה.

הפניות

Kletter R. 2005. Early Islamic Remains at 'Ofer Park, Ramla. *'Atiqot* 49:57–99.

Sade M. 2005. Archaeozoological Remains from Ramla. *'Atiqot* 49:127–130.

שמואלי א׳ כרך זה. מבנה מהתקופה האסלאמית הקדומה ברחוב דני מס, ברמלה.

ARCHAEOZOOLOGICAL FINDS FROM THE ABBASID PERIOD, FROM DANNY MASSY STREET, RAMLA

MOSHE SADE
(PP. 129*–131*)

The excavation on Danny Mass Street, Ramla yielded faunal remains dating to the Early Islamic period (Tables 1–3). Bones of domesticated, as well as wild, animals were identified. Among the domesticated animals were sheep/goat (*Ovis aries/Capra hircus*), cattle (*Bos taurus*), camel (*Camelus dromedarius*), cat (*Camelus dromedarius*), pig (*Sus scrofa*) and chicken (*Gallus gallus domestica*), and among the wild animals were a shark (1 Vertebra; *Selachii*) and a pearl shell (*Pteria occa*). It is apparent that the sheep/goats dominate the assemblage (60%).

The pig bones probably attest to the existence of a Christian population in the city of Ramla, as Jews and Muslims were banned from consuming or raising pigs. Table 4 compares the finds from this excavation and those from Kletter's excavation at 'Ofer Park, Ramla. In both, sheep and goats are dominant. In Kletter's excavation, pig and cat are absent, while horse, donkey and dog are present. The faunal remains from the Danny Mass Street excavation portray a different picture of animal consumption in this area during the Early Islamic period.

CAPTION TO ILLUSTRATION

Table 1. Domesticated Animal Bones.
Table 2. Left and Right, Top and Bottom in the Domesticated Animals.
Table 3. Minimum Number of Individnals in the Domesticated Animals.
Table 4. Minimum Number of Individnals in the Domesticated Animals from Shmueli and Kletter's Excavations.